

Arbeit und Rhythmus című jeles könyvét, a mely ugyan szintén kissé egyoldalún akarja a problémát megoldani, de igen jól kiegészíti a JESPERSEN és DELBRÜCK nagyon is költői felfogását.) A nyelvtörténet és nyelvpsychologia kölcsönös viszonyának tisztázására igen sok becses adalékot tartalmazó e békés eszmecsere újabb szép bizonyítéka annak, hogy a hol mind a két részről az igazság őszinte keresése a cél, a melyet a két, esetleg egyes részletekben egymástól eltérő nézetű fél követ, ott a kiindulópontok különbözősége, de a kutató műszerek egyenlő élessége mellett csak nyerhet az ügy, s a tanulságos vita után, mint a jelen példában látjuk, egymás iránt teljes elismeréssel hagyják el a mérközők a küzdőteret.

KATONA LAJOS.

Kisebb közlések.

A samán csuvas neve. A csuvas *jómés* (anatri), *jómés*, *jómész* «varázsló, samán, javas, tudós» szó eredetére nézve már ZOLOTNICZKIJ kifejezte ama véleményét (Корневой чувашско-русский Словарь: 163.), hogy annak alaprésze nem más, mint az altajitatór *kam* «samán» szó avval a $k > j$ szókezdő-változással, melyet a csuvas *jun*, *jon* «vér» (= köztör. *kan*), *jur*, *jor* «hó» (= köztör. *kar*), *jul*-, *jol*- «elmaradni» (= köztör. *kal*-) és *jin*, *jéné* «hüvely» (= köztör. *kin*) szavakban is észlelünk, a végzet pedig a köztörök *-ci*, *-zi* foglalkozást jelentő képzőnek csuvas hangalakulata, úgy mint a *tímérés* «kovács» (ebből: *tímér* «vas»), *kédűs* «pásztor» (ebből: *kédű* «nyáj») s más hasonló szavakban. Ugyanezt a nézetet ismétli a NyK. utóbbi füzetében (l. fent 262. l.) PAASONEN avval a megtoldással, hogy a *jómés* «varázsló» alaprésze külön is kimutatható a csuvasban, mégpedig a tőle először följegyzett «*im-jum* gyógyító varázsigék (*im-jum kala*- varázsolni)» kifejezésben, mely magyarázat helyessége esetén a csuvas *jum* szó «varázsigét» (*im* = köztör. *äm*, *em* «orvosság») és *jumés*, *jumézé* (PAASONEN) tkp. «varázsigékkal foglalkozót» jelentene.

Nehézséget okoz e magyarázatban mindenelőtt az a körülmény, hogy míg *kam* az altajitatór nyelvjárásokban és az ujjuriban magát a «varázsló személyt, a samánt» jelenti, a megfelelő csuvas szó a «varázslatra» (altajitatór *kamlík*, *kamélík*), illetve a varázslat «eszközére», a «varázsigékre» vonatkoznak. Föltűnő továbbá, hogy a votják *em-jum* két különböző nyelvjárásbeli forrásból igazolva határozottan «orvosság» (декапетво) s nem «gyógyító varázsigé-

ige» értelmű (l. Votják Szótáráromban: 36. l.), a mint a tavidai vogulban FTV. *im-jom*, ATV. *jim-jom* szintén csak «orvosság». Ez adatok ama föltevésre jogosítanak, hogy PAASONEN a csuvas *im-jum* szónak «gyógyító varázsigék» fordításához voltaképp csak az *im-jum kala-* = «*im-jum*-ot mondani, gyógyító célból ráolvasni» kifejezés elemzésével jutott, hol azonban a névszó nem szükségkép «varázsigének» értendő, hanem érthető úgy mint a vele azonos votják és vogul jövevényszóknak «orvosságnak» is, vagyis az egész kifejezés ekképpen: «gyógyító szert, orvosságot rámondani».

Tekintve, hogy a tavidai vogulban az «orvosság»-nak egy másik kifejezése: *tër-pum*, melyben *tër* magában is «orvosság» s *pum* «fű», valamint hogy a köztörök *ot* «fű» szó az ujugurban, csagatában s ozmanliban magában is használatos «orvosság» értelemben (pl. ujugur *mäni tuttu ol näy añar jok odî* «mich hat diese sache erfasst, dagegen gibt es keine arznei»; *pu ikkä ämi jok, tilämä odî* «gegen diese krankheit gibt es keine heilmittel, fordere keine arznei»; RADLOFF WTD. I: 1102.), azt vélem, hogy ez a csuvas *im-jum* mégsem lesz más, mint az *im-žum* (virjal *im-žom*) «füvekből készült orvosság» (лекарство изъ тpухи; ZOLOTN.) nyelvjárási változata, a hol pedig az utótag kétségtelenül a csuvas *šum, šom* «gyom» (плебелы, трава въ хлбѣ, тpуха) ZOLOTN.) = magy. *gyom*. Tudvalevő, hogy a csuvasban nem minden esetben változott el a *j* szókezdő *š*-vé, sőt hogy egymás mellett használatos alakok: csuv. *jeñ* «oldal» (= tatár *jan*) és *-šom* : *šomën* «mellett» (= tatár *jan* «oldal»); v. ö. csuv. *šin* «ember», de cserem. *jinj*. S hogy így fogjuk föl az *im-jum* és *im-žum* alakok viszonyát, arra utal ASMARIN közlése is (Материалы для изслѣд. чувашск. языка 115. l.), ki ez összetétel utótagját elterő *a* hangzóval jegyezvén (v. ö. a magy. *gyom*-nak dial. *gyam* változatát) az *im-šam* mellett is ír *im-jam* változatot «orvosság» (средство, лекарство) értelemmel. A csuvas *jumés, jomžé* «varázsló» szót ezek szerint nem vonhatjuk az *im-jum* «fű» jelentésű utórészéhez, hanem pusztán a *kam* «varázsló» szóhoz, a midőn benne a képzőt fölös analogiai alakulatnak vehetjük olyformán, mint a magy. *bölcs*-nek megfelelő mongol *bügeci* «varázsló, samán» szóban, mely mellett a mongol *büge* = burjét *bö*, ujugur, csagataj *bögü* alapszó maga is már «varázsló» értelmű (l. fent 298. l.).

MUNKÁCSI BERNÁT.

A Magyar Tudományos Akadémia kiadásában megjelenő

FOLYÓIRATOK:

Akadémiai Értesítő. A M. Tud. Akadémia megbízásából szerkeszti *Szily Kálmán* főttkár. Tizenharmadik kötet. 1902. évfolyam.

A M. Tud. Akadémia üléseiről a tárgyalásokat jegyzőkönyvi alakban, az üléseken fölolvastott emlékbeszédeket, jelentéseket, bírálatokat, valamint az értekezések kivonatait (ha ugyan a kivonatozásra alkalmasak) külön czikkek során közli. Ismerteti az osztályértekezletek és állandó bizottságok tárgyalásait, kizemelvén belőlük azokat, a melyek szélesebb köröket is érdekelhetnek. Az Akadémia kiadásában vagy az ő támogatásával megjelent munkák- és folyóiratokról tárgyas ismertetéseket közöl vagy az illető szerzők és szerkesztők, vagy más megbízható szakférjak tollából. Megjelenik minden hó 15-én. Évi előfizetési ára 6 kor. Az «Akadémiai Értesítő»-t díjtalanul és bérmentve kapják: az Akadémia minden rendű beltagjai, alapítványtevői s a Könyvkiadó Vállalat pártoló tagjai. Az I—XI. kötet még néhány példányban rendelkezésre áll. Egy-egy kötet ára 6 kor.; a Könyvkiadó Vállalat új aláíróinak 4 kor. 50 fill.

Archaeologiai Értesítő. Uj folyam. XXII. köt. A M. Tud. Akadémia arch. bizottságának és az orsz. régészeti s embertani társulatlak közlönye. Szerkeszti *Hampel József*.

Célja a hazai és külföldi archaeologiai és műtörténelmi mozzanatok a közönséggel megismertetni, és kisebb archaeologiai s műtörténelmi czikkeket közölni. Megjelenik évenként öt füzetben, mindenkor hat nagy ívnyi tartalommal és számos képpel, február, április, június, október és december hónapok 15-ik napján. Bolti ára 12 korona; egyes füzetek ára 2 kor. 40 fill.

Athenaeum. Philosophiai és államtudományi folyóirat. A M. Tud. Akadémia megbízásából szerkeszti dr. *Pauer Imre* osztály-ttkár. Tizedik évfolyam.

Az «Athenaeum» a philosophia és államtudományok szakszerű művelését és tudományos irodalmi fejlesztését tűzi feladatául. Megjelen az Akadémia kiadásában évnegyedenként, évi 30 - 35 ívnyi tartalommal. Előfizetési ára 10 kor.

Irodalomtörténeti Közlemények. Tizenkettedik évfolyam. Szerkeszti *Szilády Áron*, a bizottság előadója.

E negyedenként megjelenő folyóirat a M. Tud. Akadémia irodalomtörténeti bizottságának megbízásából boesáttatik közre s irodalomtörténeti tanulmányokat és adatokat közöl. Előfizetési ára egész évre 10 kor., egyes füzet ára 3 kor.

Mathematikai és Természettudományi Értesítő.
XX. kötet. A M. Tud. Akadémia III. osztályának folyóirata. Szerkeszti *König Gyula* osztálytitkár.

A «Mathematikai és Természettudományi Értesítő» a M. Tud. Akadémia III. osztályának folyóirata, melyben az ülésein részletesen bemutatott vagy csak röviden bejelentett tudományos munkákat teszi közzé, föltéve, hogy a követelményeknek megfelelnek. Az Értesítőben csak oly közlemények foglalhatnak helyet, melyek az illető szaktudomány művelésében az elért eredmények vagy a használt módszerek tekintetében haladást jeleznek és irodalmi szempontból is kellő gonddal készültek. Terjedelem tekintetében az Akadémia rövid és szabatos fogalmazást kíván, melyben a dolgozat tudományos tartalmának megértésére szükséges részletek kellően kidomborodnak. Az Értesítő évi öt füzetben jelenik meg; a füzetek megjelenési határideje február, április, június, október és december hónapoknak mindenkor utolsó napja. Előfizetési ára egy egy kötetnek 10 kor.

Nyelvtudományi Közlemények. Harminczkettedik kötet.
A Magyar Tudományos Akadémia nyelvtudományi bizottságának megbízásából szerkeszti *Szimyey József*.

A tágabb értelemben vett magyar nyelvtudományt öleli fel, melynek feladatai a magyarral hason alkotásu altáji nyelveket behatóan tanulmányozni s tudományosan feldolgozni, kiváló tekintettel arra, hogy a magyar nyelv tényeinek földéítésére vagyis tudományos megfjtésére szolgáljanak. Más, bár nem hason alkotásu nyelveknek, a melyek a magyarral történelmileg érintkeztek, reá gyakorolt hatását feltüntetni. Megjelenik negyedévenként, még pedig márczius, június, szeptember és december elsején. Az egész évfolyam legalább harmincz ívből áll s előfizetési ára 6 kor.

Történelmi Tár. Évnegyedes folyóirat. Uj folyam. 1901. II.
Kiadja a M. Tud. Akadémia történelmi bizottságának hozzájárulásával a Magyar Történelmi Társulat. Szerkeszti dr. *Komáromy András*.

A folyóirat ez új folyama a M. Tud. Akadémia történettudományi bizottságának nemcsak anyagi, hanem jelentékeny szellemi támogatásával is jelenik meg, a mennyiben a bizottság sok nevezetes hazai s a legnevezetesebb külföldi levéltárakból évtizedek óta gyűjtött és másolt magyar vonatkozású forrásanyagát a *Történelmi Tár* rendelkezésére bocsátotta, s ezzel valódi kincsházát nyitott meg a történetkutatók előtt, melynek kincsei eddig jóformán használatlanul heverték a bizottság kéziratárában.

Egy egy füzet bolti ára 2 kor., az egész évfolyamé 8 kor.

Megrendelhetők

a M. Tud. Akadémia könyvkiadó-hivatalában

Budapesten, V. kerület, Akadémia-utca 2. szám.